

מצוות עליית רגלים במשנת ה'שפת אמת'

א. פתיחה

ב. ראיית פני ה'

ג. מסירות הנפש לראיית פני ה' ושכרה

ד. מסירות הנפש הרוחנית שבמצוה, ושייכותה בכל אדם מישראל

ה. "זכורך" – גילוי הזיכרון הפנימי

ו. עליית האדם והעלאת העולם

א. פתיחה

מִרְנֵי הַשְּׁפֶת אֲמַת' הַרְבֵּי יְהוּדָא אֲרִיָּה לִיב מִגּוֹר זְצוּק"ל (להלן ה'שפת אמת') בתורותיו למועדים ולתורה עסק פעמים רבות במצוות עלייה לרגל, אלא שלשונו הקצרה והתמציתית ועומק דבריו מקשים עלינו לעמוד ולהבין את כוונתו, ובפרט שדבריו לא נאמרו כמשנה סדורה בנושא אלא יש ללקטם ממקומות רבים.

מטרת המאמר אינה לפרש באופן ממוקד את דברי קדשו של ה'שפת אמת', אלא לסדר את עיקרי הנושאים והשאלות שבהם עסק בעת שדבר על מצוה זו, ולתת ביד הלומד כלים לעיין בדברים עצמם ביתר העמקה.¹

ב. ראיית פני ה'

שלוש פעמים בתורה מוזכרת בתורה "מצוות ראייה" (שמות כ"ג יז; ל"ד, כג; ודברים ט"ז, טז). בכל שלושת המקומות הללו נקטה התורה בלשון ראייה: "יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל

1. מאמר זה הנו פרק אחד מתוך מאמר ארוך ומקיף הסוקר את שיטתו של מרן השפת אמת בעניין עלייה לרגל. פרקים נוספים יפורסמו א"ה בגיליונות הבאים. הדברים נסדרו בכרמי צור, בשנת התשס"ח.

לכל נשמה יש מפגש ייחודי עם דברי השפת אמת, והתעוררות נשמתית ייחודית מתורתו. מכוח עיקרון זה, לעתים, הרחבנו בדברים, לאור ההתעוררות שנתעוררנו אליה במפגש עם תורתו.

פְּנֵי הָאָדָם ה' , ולא בלשון "עלייה" או "ביאה" וכדו', ואף בחז"ל נקראת המצוה "ראיית פנים"² – וכלשון התורה: "ייראה... אל פני... ה'".

לשון זו, איננה מבליטה את הפעולה המעשית של העלייה אל מקום המקדש אלא את התוצאה המושגת מן הפעולה המעשית³ – ראיית פני ה'. מכאן אנו למדים שעיקר מטרתה ותכליתה של העלייה היא לזכות בראיית פני ה' בבואנו אל בית ה', מקום השראת השכינה, וכפי שכתב השפת אמת:

ונראה דבעליות הרגלים היה התנוצצות הנבואה לכל איש ישראל ולא לחנם נקרא ראיית פנים (ביאור לתיקוני זוהר⁴ דף לה, ד"ה בת נדיב).

זכייה בהתגלות זו בג' מועדי השנה, נעוצה בשורשה ביציאת מצרים ותכליתה, וכך ביאר השפת אמת:

"שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך" – בא לראות ולהיראות, שתכלית יציאת מצרים היה "להיות לכם לאלקים". כמ"ש "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך". ובג' רגלים שהם זכר ליציאת מצרים נגלה עלינו אור פני מלך חיים בבית המקדש (פסח תרס"ב, ד"ה איתא בגמרא).

כוונת דבריו, שתכלית יציאת מצרים הינה התגלות ה' במתן תורה וכפי שהקב"ה קשר את הדיבר הראשון "אנכי" ליציאת מצרים – "אשר הוצאתיך"⁵, ומשום כך – מאז ולדורות אנו זוכים במועדים, אשר הם זכר ליציאת מצרים, להמשיך את אותה ההארה בעלותנו לראות את פני ה' בבית המקדש.

חז"ל הוסיפו לדקדק בלשון "ייראה" אשר ע"פ המסורת נקראת בניקוד של 'יִרְאֶה', בעוד שעל פי פשט הכתוב היה ראוי לקרוא מילה זו בניקוד של 'יִרְאֶה'. מכאן למדו חז"ל כי הפסוק עוסק בשתי ראיות. האחת מצד האדם העולה לראות פני השכינה –

-
2. משנה בריש מסכת פאה: "אלו דברים שאין להם שעור... והראיון", ומבארת הגמ' (חגיגה ז ע"א): "מאי הראיון? רבי יוחנן אמר: ראיית פנים בעזרה, וריש לקיש אמר: ראיית פנים בקרבן" (כלומר שלדעת ריש לקיש, בבואו עליו גם להביא קרבן).
 3. [הערת מערכת]: לגבי השאלה האם העלייה לרגל היא חלק מן המצווה או רק הכשר מצווה, ראה מאמרו של הרב בנימין לנדאו, מעלין בקודש י"ט, עלייה לרגל – ברגל, ותגובתו של הרב הלל בן שלמה – "עלייה לרגל – ברכב!" בגיליון זה].
 4. נדפס בסוף ספר הליקוטים.
 5. עיין בספרנו פתח ההגדה, מאמרים בענייני פסח גלות וגאולת מצרים על פי יסודות במשנת השפת אמת, הוצ' אור עציון, עמ' 322 ו-341.

מצוות עליית רגלים במשנת ה'שפת אמת'

'רָאָה' (על האדם לעלות ולראות), וראייה שנייה מצד ה' הרואה את העולה – 'רָאָה' (העולה נראה על ידי ה'). חז"ל דרשו על כך – "כדרך שבא לראות כך בא ליראות", כלומר שישנה זהות בין האופן שבו העולה בא לראות את פני ה' ובין האופן שהוא נראה לפני ה'.⁶

מתוך כך, ממשיך השפת אמת ומבאר שקיים יחס בין שתי הראיות, ראיית האדם וראיית ה'. יש כאן תהליך המתחיל בהשתדלות מלמטה – האדם מצידו מצווה לבוא לראות את המקדש, את פני ה', וזוכה על ידי כן שה' מלמעלה יראה אותו וישגיח עליו.⁷

התהליך הכפול הזה אינו מתחיל רק בשעת הרגל. הזכות לראות את פני ה' בעלייה לרגל במועדים, נובעת מן התשוקה הקיימת באדם במשך השנה כולה לזכות לכך. כלומר, האדם משתוקק במשך כל השנה לזכות בראייה זו (לראות), ומכח תשוקה זו נפתחים השערים בחג והוא זוכה להתגלות (ליראות):

שכל איש ישראל צריך להשתוקק תמיד לזכות לראות פני ה'. ואז כשבא החג נפתח לו השער. ובבית המקדש היה מקוים בפועל ממש... וצריך האדם להשתוקק כל השנה למצוא זו השעה שהקב"ה מגלה אלקותו יתברך שמו עליו

(פסח תרס"ב, ד"ה איתא בגמרא).⁸

-
6. מכאן בקשו חז"ל (חגיגה ב ע"א) לפטור סומא מעלייה לרגל, שכן לא יכולה להתקיים בו השוואה זו (וראה סנהדרין ד ע"ב; ערכין ב ע"ב ורש"י ותוספות שם).
 7. ע"פ דברי השפת אמת ביחס לציצית שעליה נאמר ש"הזהיר בה זוכה להקביל פני שכינה" – עיין פרשת שלח תרס"ד ד"ה לפרשת ציצית ושם תרנ"ו ד"ה בפרשת.
 8. כמקור לכך, הקדים וכתב השפת אמת: "וז"ש בזהר הקדוש פרשת אמור (צ"ג ע"ב) "בבקשו פני פניך ה' אבקש" – אילין זימניא וחגיגא".
- הזהר הקדוש, בעסקו בפרשת המועדות, דורש את דברי דוד המלך בתהילים (כ"ז, ח-ט) שבהם הוא מתאר את רצונו ותשוקתו לה' – "לֵךְ אָמַר לְבִי בְקֶשׁוּ פְנֵי אֶת פְּנֵיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ" וממשיך ומבקש בפס' אח"כ "אֵל תִּסְתֶּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי...".
- וביאר הזהר שפסוק זה עוסק בחגים, במקראי קודש – זימניא וחגיגא, ומכאן לומד השפת אמת שהעלייה לרגל שבחג שבה זוכים להתגלות מכח פתיחת השער היא תוצאה של הדרישה והתשוקה לה' המבוטאת בדברי דוד.
- כל איש מישראל מצד מטה עליו להשתוקק תמיד, כל השנה, לראות פני ה', ועל ידי כן זוכים אנו בג' פעמים בשנה לפתיחת השער, כלומר להתגלות ה', וכפי שהתקיים בבית המקדש בצורה שלמה.

ג. מסירות הנפש לראיית פני ה' ושכרה

מצוות העלייה לרגל דורשת התמסרות רבה. אדם נדרש לעזוב את משפחתו, מקומו ועיסוקיו לתקופה ארוכה ולעלות לבית ה'. גם במישור הלאומי נדרשת מסירות נפש רבה, כאשר רבים עוזבים את נחלתם וקיים חשש שיבואו הגויים וינסו לכבוש הארץ מידינו. חשש זה כה גדול עד שהתורה הייתה צריכה להבטיח במפורש על שמירת הארץ בעת העלייה לרגל (שמות ל"ד, כד): "... וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלְךָ וְלֹא יִחַמַּד אִישׁ אֶת אֶרְצְךָ בְּעֶלְתְּךָ לְרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה"⁹.

השפת אמת רואה במסירות נפש זו עניין מהותי ומבאר את מקורה:

ובבית המקדש... כאשר עזבו הכל והלכו לראות פני ה' הוא כמו שנאמר: **"שמעי בת וראי כו' ושכחי עמך ובית אביך"**. שזה הכח קיבלו בני ישראל ביציאת מצרים כמו שנאמר: **"לכתך אחרי כו'" – לשכוח מכל הבלי עולם. "משכני אחרך נרוצה"**. אז **"ויתאו המלך יפיך כו' והשתחוי לו"**. כמ"ש עבד שרבו מצפה לראותו (פסח תרס"ב, ד"ה איתא בגמרא).¹⁰

כאמור לעיל, ישנו קשר מהותי בין עליית רגלים ובין יציאת מצרים ותכליתה, משום כך מבאר השפת אמת שאותה מסירות נפש שבישראל שהתגלתה ביציאת מצרים, לצאת אחר ה' למדבר – מקום שממה בלא שום יחס לענייני עולם הזה, במסירות נפש ואמונה רבה, היא זאת שמכחה קנינו בנפשנו את הכוח לעזוב הכול ולעלות לרגל, ולכן מובן מדוע ע"י יציאת מצרים וההליכה במדבר זכינו לעליית רגלים במועדים.

9. וביאר הנצי"ב ב'העמק דבר' שם: "שלא יבוא איזה מלך אומה לכבוש את הארץ בעת שכל ישראל בירושלים ואין חיל יושב על הספר".

בעניין ההתמסרות המיוחדת הנדרשת בקיום המצווה מופיע בשו"ת התשב"ץ (ח"א ס' ג) שנשאל בדבר – "ומה שכתבת בכלל דברך בענין עליות רגלים איך היו מניחין בתיהם ועריהם ובאים כלם לירושלים אע"פ שהתורה הבטיחתם מן האויב באומרו ולא יחמוד איש את ארצך מ"מ קשה הוא ונמנע וגם בעיני יפלא". בהמשך, כותב התשב"ץ שעל מסירות זו נדרש הפסוק "מה יפו פעמך בנעלים", עיין בדבריו, ועיין ב'משך חכמה' (שמות כ"ג, יז) שהביאו. אף הנצי"ב בפירושו העמק דבר (שם), התייחס למסירות זו וביאר שלכך דווקא במצווה זו מכוּנה הקב"ה בשם "אדון", להורות על הכרח האדם לעזוב ביתו מפני ציווי אדונו.

10. פעמים רבות עניין מסוים בדברי השפת אמת מתבאר לאורך אותה השנה שבה נאמרו הדברים – בפרשות ובזמנים שונים. אף נקודה זו, מסירות נפשו של אברהם ועליית רגלים, התבארה בשפת אמת באופן מיוחד בשנת תרמ"ה בפרשת לך לך (ד"ה במד' שמעי) ובפסח (ד"ה ואיתא) וכן בשנת תרס"ב בפרשת לך לך (ד"ה לך לך) ובפסח (ד"ה איתא), עיי"ש היטב; עיין גם פרשת לך לך תר"מ ד"ה לך לך.

מצוות עליית רגלים במשנת ה'שפת אמת'

חידושו של השפת אמת, נעוץ באופן הבנת הקשר והיחס של הפסוקים בתהילים שאותם ציטט לעיל:

שְׁמַעֵי בַת וְרָאֵי וְהִטֵּי אָזְנוֹךָ וְשִׁכְחֵי עֲמֻךָ וּבֵית אָבִיךָ: וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יְקִינֵךְ כִּי הוּא אֲדוֹנֵיךָ
וְהִשְׁתַּחֲוֵי לוֹ (תהלים מ"ה, יא-יב).

בפסוק הראשון מתוארת הבת המתמסרת ועוזבת את עמה ובית אביה למען המלך, ובפסוק השני – שהוא תוצאת הפסוק הראשון, מתוארת תאוות המלך ורצונו לראות את אותה בת. היחס הכפול של מסירות הבת ותשוקת אביה אליה מקביל לשני החלקים שבמצוות ראייה – מסירות הנפש בעלייה לרגל (לראות) וראיית ה' את פני העולה (ליראות).

חז"ל דורשים פסוקים אלו כנגד אברהם אבינו, שעזב במסירות נפש את מקומו ומשפחתו וקיים את דבר ה' "לך לך..."¹¹ כמו כן, חז"ל מציינים ומייחסים בדרשתם באופן מיוחד את היותו של אברהם אבינו אביהם של ישראל ביחס למצוות עלייה לרגל¹² השפת אמת מרחיב ומבאר את הקשר הפנימי שבין מסירותו של אברהם אבינו ובין מסירות הנפש המוטמעת בנפשות ישראל ללכת אחר ה' במדבר ובין מסירות הנפש לעלות לרגל, וכותב:

ומצות עליות רגלים היה מעין זה שהשליכו בני ישראל ג' פעמים בשנה ארצם ומקומם והלכו להסתופף בבית אלקים וזכו להתגלות כמ"ש יראה יראה, כענין לך לך אשר אראך. ולכן כתבו חז"ל ע"פ מה יפו פעמיך בת נדיב בתו של אברהם אבינו ע"ה שנקרא נדיב שהוא התחיל בזו המצוה (לך לך תרמ"ה, ד"ה במדרש שמעי).

כשם שאברהם עזב הכול כדי לזכות לראייה – "אשר אראך", כך ישראל בג' פעמים בשנה משליכים ארצם ומקומם ועולים לבית ה' לראות פני ה'.

11. מדרש רבה בראשית פרשה לט פסקה א: "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וגו' – ר' יצחק פתח 'שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך', אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם. 'ויתאו המלך יפוך כי הוא אדוניך', ויתאו המלך יפוך – ליפותיך בעולם, והשתחוי לו – הוי, 'ויאמר ה' אל אברם'".

12. חגיגה דף ג ע"א: "דרש רבא, מאי דכתיב: 'מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב', כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. 'בת נדיב' – בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר: 'נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם', 'אלהי אברהם' ולא אלהי יצחק ויעקב? אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים".

הרב ערן משה מרגלית

ומסיים השפת אמת:

ושלם הקב"ה שכרו לזרעו ג' פעמים בכל שנה. וגם במצות עליות רגל נזכר ונתעורר בשמים הליכת אאע"ה מארצו וממולדתו כנ"ל ונזכר זכותו לבני ישראל.

מצוות עלייה לרגל שני פנים לה: היא מצד אחד שכר לנו, זרעו של אברהם, בעבור שהיה הראשון שקיים בעצמו מסירות נפש זו, והיא מצד שני, מעוררת מידי שנה ושנה, כשאנו עולים – את זכותו של אברהם אבינו בעבורנו.

כפל העניינים שבמצווה – לראות וליראות – הנו ביטוי למסירות הנפש המוטמעת בישראל, ולשכר שמגיע להם על כך מאת ה' להיראות לפניו בבית המקדש כפי שציין השפת אמת:

וע"י שבנ"י נמשכו אחריו למדבר פירוש: הגם שלא השיגו אז רק בדרך אמונה כמ"ש במדרש כבהמה נמשכנו אחריו. זכו אחר כך להשיג כל החדרים הגנוזים. וכדכתיב קודש ישראל לה' ראשית תבואתו. שזהו היה השכר על שנמשכו אחריו כמ"ש רש"י ז"ל בפירוש "וגם צדה לא עשו להם" ע"ש. וניתן להם הראשית והפנימיות מכל העולם. כי עיקר הישוב הוא ירושלים וביהמ"ק. ע"י שנמשכו למדבר. (פסח תרמ"ה, ד"ה ואיתא)

השפת אמת מבסס את דבריו על דרשת חז"ל את הפסוק בשיר השירים (א', ד) "מְשַׁכְּנֵי אֶחָרֶיךָ נְרוּצָה, הַבֵּיאוּנִי הַמְּלֶךְ חֲדָרָיו" – בחלקו הראשון של הפסוק מתוארת מסירותם של ישראל ללכת אחרי ה' אל המדבר והשממה, בלא לקחת צידה עמהם (ראה רש"י שם), מתוך אמונה גמורה. בחלקו השני של הפסוק מתוארים הגמול והשכר שזכו ישראל בעקבות אמונתם – שהקב"ה מביא אותם אל חדריו הפנימיים – אל בית המקדש, מקום השראת השכינה.¹³

שכר זה איננו רק 'מתן פרס' חיצוני, אלא יש בו פיצוי מהותי על עזיבת הבית והישוב הפרטי והיציאה למדבר אחר דבר ה' – שהרי ירושלים והמקדש הם מרכז

13. הדבר נרמז בדרשת חז"ל לפסוק (שיר השירים ה, ה) "מי זאת עלה מן המדבר" – "עילויה מן המדבר" (מדרש שהש"ר פרשה ג', ז) ועיין עוד במדרש רבה שמות פרשה ב', ד וברש"י על הפסוק.

מצוות עליית רגלים במשנת ה'שפת אמת'

העולם והיסוד שממנו הושגת העולם, והעלייה אליהם היא כניסה אל מקום היישוב – אל היישוב האמיתי והפנימי.¹⁴

ד. מסירות הנפש הרוחנית שבמצוה, ושייכותה בכל אדם מישראל

אמנם מעבר למסירות הנפש המעשית המתקיימת במצוות עלייה לרגל והבטחת ה' על שמירת ישראל, נוגע השפת אמת במסירות נפש של ממש נוספת הנדרשת לקיום מצוה זו:

שהיה בעליות רגלים מסירות נפש ממש. כי מי יערב לבו לראות פני ה' בהיותו יודע כמה לו עונות וחטאים. ואף על פי כן איש לא נעדר למסירות נפש לזכות לטהרה (פסח תרמ"ו, ד"ה בפרשת מועדות).¹⁵

במצוות ראייה מצווים כל ישראל, קטן וגדול, לעלות כאחד אל בית המקדש, כפי שמדגישה התורה – "יראה כל זכורך", והתורה אינה תולה את הזכות לעלות אל הר ה' בהכנה רוחנית מתאימה.

תביעה כללית זו, בלא תלות בהכשרתו והכנתו של האדם, יש בה מסירות נפש, שהיא הקושי הנפשי לשאת את הפער הגדול שבין מדרגת האדם (שיש לו עוונות וחטאים) ובין ההיחשפות לפני ה' במקדש. ראיית פני ה' במקדש עלולה להסב לאדם נזק, ואף סכנת מוות. ניתן לדמות זאת, לאדם המביט אל אור השמש ללא משקפיים מתאימות, שעלול לאבד את מאור עיניו מעוצמת הסינוור.

בנוסף, לכאורה הדברים טעונים בירור: הרי ההדרכה הרגילה בעבודת ה' היא להימנע מ'קפיצת מדרגות', ולהיזהר מ'לעלות למקומות שלא לפי ערכו ומדרגתו'. מדוע אם כן במצוות העלייה לרגל מצטווים כולם לעלות, וכי לא נדרשת הכנה רבה לכך (וכפי שעולה מדברי דוד המלך בתהילים: "מי יעלה בהר ה'... נקי כפים ובר לבב...")?¹⁶

14. לאור הנ"ל מבאר השפת אמת מדוע בדיני נדרים, לעניין איסור 'בל תאחר', נקודת הייחוס היא חג הפסח – זמן צאתנו ממצרים למדבר, ורק לאחר שעברו ג' רגלים מפסח, עובר האדם על איסור זה (עיין שם בראשית דבריו).

15. וכן בדומה בסוכות תרל"ה (ד"ה צריך) – "צריך כל אחד להיות מוכן לראות פני ה' במועדים. וקשה להבין איך היה כל פחות שבישראל מקיים מצוה זו..."

16. "ובודאי אינו מובן על פי שכל אנושי איך שהיו כל פשוטי בני ישראל מוכנים להיראות פני ה'" (פסח תרל"ה דה' אלהי)

ע"כ נראה כי אף שהיה שלא בהדרגה, מכל מקום כיון שפנימיות בני ישראל מיוחד להשם יתברך ניתן רשות ג' פעמים בשנה לעלות אף שלא על פי הכנה הראויה... שזה היה רק בכח הנקודה הנתונה במתנה מהשם יתברך לכל איש ישראל. כאשר הגיד מו"ז ד"ל שעל זה נאמר אנכי מגן לך. ועל זה מברכין מגן אברהם. וזהו בת נדיב.
(פסח תרל"ה, ד"ה אלהי)

מדרגת האדם וזהותו מורכבת משתי מערכות, האחת מצד בחירתו והשתדלותו והשניה מצד סגולתו העצמית. מצד הבחירה ישנו הבדל בין אדם לאדם והאדם עצמו משתנה מכח מעשיו. אך כל יהודי מצד סגולתו ופנימיותו הוא זך וטהור ומשום כך הוא קרוב לה' ויכול לבוא לראותו.

אכן מצד החיצוניות יש צורך בהכנה והכשרה, אך העלייה לרגל אפשרית לכולם משום שהיא מצד הפנימיות, מצד אותה מדרגת חיים שהיא נתונה לאדם במתנה, שהיא מצד הסגולה (וכפי שיתבאר להלן כי בעלייה לרגל זכו ישראל להתגלות הפנימיות ומשום כך ממילא מובן מדוע כולם יכולים לעלות).¹⁷

הבטחת ה' על שמירת הארץ בזמן העלייה לרגל, מתבארת על ידי השפת אמת כהבטחה לאדם מפני הסכנה הנפשית מן הקפיצה למדרגה שאינה ראויה לו:

ולכן הבטיח הכתוב לא יחמוד איש כו' ארצך בעלותך כו'. כי בכל מקום אין לעלות יותר מהכנת האדם רק להכיר מקומו. ואם לאו צריך שמירה ויש בו סכנה. רק בעליות הרגל הבטיח ולא יחמוד כו'. ולכן צריך האדם להאמין בכח המועדות שניתן לבני ישראל, כנ"ל (שם)

כלומר, משמעות "לא יחמוד איש את ארצך" היא גם שאדם לא יאבד את ארציותו ואת מקומו הראוי לו, בעלותו לרגל במועד.¹⁸ הבטחה זו מיוחדת למועד, מכיוון שבמועד מתגלה הקומה הכללית השורשית שבישראל שבעטיה ראוי כל אחד מהם לעלות להר ה', בניגוד להנהגת הבחירה הנוהגת בכל ימות השנה.

השפת אמת מבאר שלשון התורה 'כל זכורך' אינו רק ציווי המוטל על כולם, אלא יש כאן גילוי והבטחה שברגל תתגלה ותופיע מדרגה של "כל זכורך", כלומר מדרגה

17. עיין עוד שפת אמת לך לך תרל"ה (ד"ה אנכי), שמכוח עיקרון זה, הסביר מדוע בחירת ישראל היא קבועה ונצחית.

18. ב'קפיצת מדרגות' קיימת סכנת 'התרסקות'. קיימת סכנה שלאחר העלייה האדם לא יוכל לחזור למדרגתו הראשונה, וזוהי אם כן עומק הבטחת התורה לעולה – שיצליח לחזור ולשוב למקומו.

מצוות עליית רגלים במשנת ה'שפת אמת'

שבה כל ישראל ביחד, מדרגה של אחדות. המילה מועד היא מלשון 'וועד', מלשון התאספות. אחדות אשר עושה את כל ישראל חברים, המאחדת את כולם להיות כאיש אחד:

...שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך כו'. והוא מתנה מהשם יתברך אשר כל איש ישראל היה בכוחו לראות פני ה' בעזרה.

ואמת דכתיב כל זכורך כי המועדות הם מאספין ומאחדין את בני ישראל להיות כאיש אחד. ועל ידי זה יכולין להראות לפניו יתברך. כי מועד לשון התאספות... (פסח תרל"ז, ד"ה עומדות).

נמצא, שההכנה הפנימית של כל אדם בישראל לעלות אל הר ה' קיימת בכל אחד ואחד באופן סמוי, כירושה מאבותיו וכמתנה מאת ה'. אך הוצאתה אל הפועל תלויה בכל יום בהשתדלות האדם. אך במועד, כאשר האדם יוצא מפרטיותו ומתעלה אל מדרגת האחדות של הכלל, אותה הסגולה הפנימית שבו מתעוררת ומתגלה, שהרי הכלל לעולם קדוש, ולעולם הוא דבק בה.¹⁹

אמנם השפת אמת מסייג דבריו ומבאר שמעלת האחדות איננה מוחקת כליל את מעלתו הפרטית של האדם שאותה הוא קונה בכוחתיו העצמיים, ובוודאי מי שנמצא במדרגה גבוהה יותר זוכה לגילוי עליון יותר:

...ורמזו חז"ל הראיון מדברים שאין להם שיעור. שגם בהיותינו עולים לבית המקדש לא היו כל מדריות בני ישראל באופן אחד רק כל אחד כשם שבא לראות וכו'... (פסח תרמ"ז, ד"ה כשושנה).

כלומר, עצם העלייה אל הר ה' אמנם שווה בכולם, אך ערכו של קרבן הראייה אין לו שיעור קבוע ואחיד לכולם, וכל אחד מביא עימו כפי מדרגתו. השפת אמת מחדש, שהבדלי המדרגות שבקרבן קובעים גם את איכות ההשגה והראייה שזוכה כל אחד להשיג ולראות.

19. בפרשת נצבים (תרנ"ו, ד"ה אתם) ביאר השפת אמת שאותה נקודה פנימית היא ה'ניצבת' ועומדת: "אתם נצבים היום כו'. במדרש תנחומא אני ה' לא שניתי כו' בני ישראל לא כליתם. כי הנה חלק ה' עמו ולכן כנס"י אין להם השתנות ויש להם בחי' השתנות בין בזמן הברכה והקללה מ"מ פנימיות הנקודה של כנס"י לא ישתנה לעולם. וע"ז נכרת ברית. אכן עבודת כל פרט להכניס עצמו בכלל ישראל להיות לו חלק בנקודה פנימיות של כללות בני ישראל. ומצד זו הנקודה נקראים בני ישראל עומדים כמלאכי השרת שנק' עומדים מטעם שאין בהם השתנות...

ה. "זכורך" – גילוי הזיכרון הפנימי

בעלייה לרגל נטהרו עולי הרגלים מן הגשמיות והסירו מהם את הלבושים המסתירים את הפנימיות ולכן זכו לגילוי פנימיותם, זכו שה' יראה את פנימיותם, יתבונן וישגיח עליהם מצד מעלת הפנימיות ולא מצד החיצוניות.

אותו גילוי הפנימיות רמוז בלשון התורה במצוות ראייה – "שֵׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאֱדֹן ה'" (שמות כ"ג, יז). על דרך הפשט, המילה "זכורך" באה למעט נשים, אך השפת אמת מבארה גם מלשון זיכרון.²⁰ הזיכרון הוא היפך השכחה. ישנו מקום נסתר ופנימי שאינו שכוח, אך עליו לצאת ולהתגלות:

...ובימים טובים מתישר לבות בני ישראל כמ"ש יראה כל זכורך. עיקר הפירוש נקודה הפנימיות שבאדם מקום שאין שם שכחה עיקר החיות נקרא זכר...
(פסח תרל"ב, ד"ה בזהר).

נקודת הזיכרון הפנימית מזוהה עם עיקר חיותו של האדם, שהרי גופו הוא בר שינוי (מבחינה ביולוגית) ובר חלוף (במקרה אסון וכדו'). אך הנקודה העצמית שבאדם שאיננה משתנה לעולם היא נקודת חיותו הפנימית, ומשום שאיננה נתונה לשינויים ולתמורות היא עומדת בזיכרונה בכל עת. הדברים מבוארים ביתר פירוט בדברי השפת אמת לפרשת 'זכור'.

ועיקר פירוש זכירה הוא פנימיות החיות. מקום שאין שם שכחה. כיון שהוא עיקר החיות נקרא זכרון. כמ"ש 'אזכרתה' הוא עיקר מכוון ומהות הדבר. (דאס געדעכניש)...
(פרשת זכור תרל"ב, ד"ה במד' ברכו).

20. כפל המשמעות של המילה "זכורך", על דרך הפשט והרמז, מקביל גם הוא לכפל הציווי – "לראות וליראות". הראשון מורה על החיוב המוטל על האדם, לעלות ולכן הוא מתאר מיהו המחויב במצווה, והשני מתאר את הזכות שזוכה האדם לה – שה' יראה את פנימיותו וזיכרונו יעלה לפניו.

על דרך זו מבאר השפת אמת גם את משמעות המצווה לראות "את פני ה' אלוקיך", והלא אין דמות הגוף ומדוע משתמשת התורה בלשון ראיית פנים? אלא שגם כאן משמעות המילה "פני" רומזת למילה "פנים" כלומר, ליראות ולגלות את נקודת החיות הפנימית הקרויה "זכורך".

מצוות עליית רגלים במשנת ה'שפת אמת'

הפרטים משתנים ומתחלפים אך מצד הכלל, מצד הנקודה שהיא עיקר החיות, שהיא מהות הדבר אין השתנות אלא קביעות וזכרון.²¹

זוהי משמעות כוונת בקשת 'יעלה ויבוא זכרוננו' (בתפילת 'יעלה ויבוא'). איננו מעלים על הדעת שה' שכח ח"ו את קיומנו. אנו מבקשים מה' שיראה את הפנימיות שבנו שהיא כוללת את הכול. אנו מבקשים שה' יביט עלינו מצד מהותנו שהיא כולה טוב ומצדה מובטחים אנו על נצח ישראל והשגחת ה' לעולם.

כך מבאר השפת אמת גם את עניין הקרבת הקומץ מן המנחה.²² בתורה נקרא הקובץ בשם "אזכרה" – "והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה, (ויקרא ב', ב). בקרבן מנחה מקריב הכהן את הקומץ, אותו חלק קטן של המנחה העולה לגבוה והוא עיקר המכוון של המנחה. אותו הקומץ מכוון כנגד הנקודה הפנימית, שלמרות היותה נסתרת וקטנה היא עיקר ותמצית העניין, ולכן היא העולה לזיכרון.

ו. עליית האדם והעלאת העולם

עד כה ראינו כיצד העלייה לרגל מזכירה את פנימיותו של האדם ומגלה אותה מהיעלמותה. את אותה הנקודה הפנימית החבויה מכסים במשך השנה 'לבושים' רבים. הלבושים הם תוצאה של ההשתקעות בעולם החומר והעשייה הגשמית.

על מנת לזכות לראות את פני השכינה מוכרח כל אדם מישראל לזכך את ראייתו. לשם כך עליו להסיר מעליו את מעטה הגשמיות. רק על ידי ההיטהרות מן הגשמיות ניתן לזכות לראות את השכינה, שהרי מי שכל מבטו וראייתו הם בהבלי עוה"ז כלל לא יוכל לראות את השכינה. ההיטהרות מן הגשמיות איננה בריחה ממנה, אלא העלאתה וצירופה אל הקודש. וכפי שביאר השפת אמת את היחס שבין הפנימיות שבישראל ובין הלבוש הגשמי:

...הענין על דרך הפשוט כי הפנימיות בבני ישראל הוא קודש לה' רק השם יתברך
הלביש את האדם בלבוש הגשמי כדי להעלות גם העשייה להקדושה...
(פסח תרמ"ג, ד"ה בפס' זה).

21. וכן כתב בליקוטים ליתרו ד"ה 'זכור' – "...והנה זכור הוא רצון עמוק בנפש האדם כי דבר הנדבק באדם כמו חייו ממש שלא שייך שכחה בחיותו, כן צריך להיות מצות הש"י חקוק בפנימיות האדם, וזה נקרא זכירה...".

22. ראה ליקוטים סוכות, ד"ה בזוהר; ובפרשת זכור תרל"ב, ד"ה במד' ברכו.

ישראל מצדם הם קודש, הצורך לירד לעוה"ז – עולם העשייה, שהוא עולם של גוף וחומר הוא על מנת להעלות גם את העשייה, את עולם החומר והגשם, אל הקדושה. נמצא שכל מה שיש בישראל לבוש גשמי זהו על מנת לרומם ולקדש אותו. יש כאן תהליך של ירידה מצד ישראל אל העולם הגשמי, כדי שתהיה להם היכולת להשפיע עליו ולתקן את המציאות כולה.

בבריאת האדם, קשר הקב"ה רוחני בגשמי ויצר את האדם. האדם מורכב מהחלק העליון ביותר, הנשמה – שהיא חלק אלוך ממעל, עד החלק הנמוך ביותר, העפר, וזאת על מנת שיהיו כלולים בו כל חלקי הבריאה. האדם מורכב מכל יסודות הבריאה – דומם, צומח חי ומדבר. זאת הסיבה שהאדם נקרא 'עולם קטן' שכן כל חלקי העולם נמצאים בו. הצורך לכך הוא כדי שהאדם במעשיו יוכל לתקן ולהעלות את כל חלקי הבריאה שהרי הם חלק בלתי נפרד ממנו.

עם זאת, על האדם להישמר ולא לשכוח את עיקר מהותו – החלק הפנימי שבו הוא העיקר וכל לבושיו אינם אלא אמצעי להעלות עימו את כל הבריאה כולה.

לשם כך ניתנו לישראל שלוש הרגלים, בעליית שלוש הרגלים זוכים ישראל שלוש פעמים בשנה לצאת מהלבוש הגשמי ולעלות לשורשם. ישראל זוכים להכיר כי העולם החומרי הוא רק לבוש לחלק העיקרי על ידי כך ששלוש פעמים בשנה הם עוזבים את ענייני העוה"ז ובאים למקום המקדש, שם הם זוכים להיפגש עם אותה פנימיות טהורה וקדושה שבישראל.

הכרה ומדרגה זו הולכת ומשפיעה על ישראל לכל השנה כולה, שעל ידי ג' פעמים בשנה זוכה האדם ש"ננעל הפנימיות שלא יוכל האדם לשכוח העיקר" (שם).

תפיסה זו, שיש השפעה לשנה כולה מכח העלייה ברגלים, נעוצה בהבטחת הכתוב עצמו: "וזה הרמז ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות כו'. פירוש שלא יתדבקו חמדות העולם הזה ברצון הפנימי על ידי העלייה ג' פעמים בשנה" (שם). דהיינו שההבטחה שהארץ לא תיחמד על ידי זרים, רומזת גם לעניינים בנפש האדם – לשמירה מפני חמדת הארציות. מכוח עלייתו לרגל, משתחרר האדם מחמדות וממותרות העולם הזה.

משום כך מצוות ראייה קרויה "עלייה לרגל", מפני שההתקדשות וההיטהרות וחשיפת הנקודה הפנימית הרי היא עלייה, לו ולעולם הכלול בו (ראה שפת אמת פסח תרמ"ד, ד"ה ובמד').